

CSENDÉLET UTCARÉSZLETTEL

I

Az az utca már nincs. Nekem is csak úgy eszembe jutott itt a kilencedik emeleten, ebben a kicsi lakásban, ahogy néha eszünkbe jut a gyerekkor, amely a végtelenség érzésével tölt el. Mert a gyerek időben is, térben is megteremti a maga számára a végtelent úgy, hogy egyszerűen nem veszi tudomásul a korlátokat. Van fantáziája és ideje hozzá. Nem tudja elképzelni a halált. Örökéletűnek hiszi magát. És a terpeszkedő városszéli szeméttelep is a föld pereméig tart az ő fogalmai szerint, mert nem látja a végét, mint ahogy sosem látta a föld peremét sem.

A gyermekkoruknak még az emléke is a végtelenség érzésével tölt el. Pedig gyermekkorom világa, az az utca már nincs. Ez is figyelmeztethetne. Kihaltak belőle az emberek. A házakat, a kis földhözragadt házakat lebontották. Miért is ne? Hiszen abban az utcában semmi, de semmi jelentős nem történt soha, amire az ott lakók meglehetősen büszkék is voltak. Ők nem változtak. Ők csak eltűntek.

– Ejnye no, fiacskám! Ne zúgasd már úgy azt a vacak kisautót, hagyd már abba, mert összetöröm.

•

Kiléptem a kapun és megnyomtam a csengőt. Ezzel jeleztem nagyanyámnak, hogy távozom. Utánam kiáltott: – A vízpartra ne menj, gyöngyvirágom!

Ilyenkor délelőtt üres az utca, ez a félutca, ahogy dédnagyapám mondja. Ha a járdaszegélytől tizennégyet lépek (nagyot), aztán felmászom a töltésre, a lábam előtt folyik a turbinaárok vize. Nem mentem oda. A rossz, most poros, de a sáros napok keréknyomait őrző út két szegélyét benötte a fű. A turbinaárok magas partján nyomorék eperfák, a járdaszélen terebélyes vadgesztenyefák. A vízen túl hisztérikusan remegő levelű nyárfák, még a legnagyobb melegben is borzon-

ganak. Aztán szeméttelap, ameddig a szem ellát, egészen a halványan kéklő dombokig. Jobbra mocsár: a Maros hagyta ott, amikor visszatakarodott a holtágból. Távolabb kémény, most nem füstöl a krematórium. Mellette két barakk, deszkából összetákolva.

Ilyenkor délelőtt üres, unalmas az utca. Elindultam a fűben, lerugdostam a gyermekláncfű sárga virágát, átbaktattam a hídon, a túlsó partra, s csak úgy cél nélkül kóboroltam a szeméttelap süppedős földjén. Gyakran olyan messzire elkalandoztam, hogy nagyanyám, ha netán utánam néz az ablakból, csak egy lassan mozgó hüvelykmatyit lát a végtelenül hömpölygő szeméttelap közepén.

A hídon túl még az út is közvetlenül a part mellé kanyarodott, mintha irtózott volna elnyújtózni a tenger mocsokban. Csak a mindenre egyformán sütő nap fénye csillant meg egy-egy rozsdaszeplős konzervdobozon, vagy üres ölü, csorba virágvázán. Egy egész város szemete gyűlt meg itt, s ha hirtelen pillantást vettem magam köré, úgy tetszett, mintha minden hullámszöveg. Egy-két varjú vagy csóka rekedtes hangja törte meg néha a különben teljes csendet, ezek sem csapatosan szálltak, csak egyenként lebegtek alacsonyan, le-leszállva a szeméttelap fölött, mintha ponttá zsugorodó egyedüliségükkel akarnák hangsúlyozni az elhagyatottságot és a magányt, a tespedt nyári hangulatot. Ezek a rövid káromságok is hozzátartoztak a csendhez, a csend hangjai voltak, fel sem tűnhettek senkinek, mint ahogy a hányódó, használhatatlan tárgyak közt nem tűnt ki egyik sem az összhatás egyhangúságából: porcelán vécékagyló és üvegnyipp, lyukas fazék és szélmarcangolta kabát, konzervdobozok és éjjeliedény, törött evőeszközök, kerékagy, autógumi, bicikliváz, korhadó szék, összelapított kalap, megfakult lámpaernyő jól megfértek itt egymás mellett, semmi sem vonzotta a szemet, csak a gyermek figyelmét keltette fel a rozsdát virágzó rézmozsár, puskazárvázat, motoralkatrész, törött karú, aranyozott porcelán angyal és balerina. Talán még egy odalökött meztelen hulla sem lett volna kirívó itt,

minden olyan természetesen idetartozónak hatott: a hajdan dédelgetett tárgyak, a kényelem, esetleg a fényűzés egykori kellékei: nagyapó bicegő karosszéke, a törött porcelán- és kristályedények, az elrongyolódott finom szövetű kalapok, kabátok, megunt játékszerek, félretaposott cipők, derékba tört sétatálcák, örökre kihűlt gyorsfőzők, korhadva tátongó szekrények kulcsai megbékélten adták át magukat a rozsdának, szélnek, napnak, esőnek, hónapnak, időnek, patkányfogaknak. Itt még a megcsillanó napfény is szemétnek hatott.

Jó időben többnyire ez volt az én délelőtti birodalmam.

•

Délutánonként a kisházban ültem az ágy mellett. Az öregek (dédnagyapám és dédnagyanyám) bementek a hűvös belső szobába lepihenni. Ilyenkor elfoglaltam a dédanyó kisházát, odahúztam az ágy mellé, s nagyanyám mesét olvasott, miközben formátlanul dagadt lábait pihentette. Ám egy félóra múlva már reszelőssé mélyült a hangja, le-lecsukódott a szeme. Néhányszor szigorúan rászóltam: nagymami! de aztán beláttam, hogy mindegy, a mese felénél elszenderedik, hát csendesen kilopóztam az elhanyagolt öreg kertbe, a nagy diófa alá parittyázni, vagy szemmel kísértem a kiszikkadt földön kacskaringózó, ezüstös szalagokat, amelyek igyekvő csigák útját jelezték.

Ilyen délutánokon látogattak meg szüleim, abrosz került az asztalra, meg térszta és ánizspálinka. Nemigen ügyeltem rájuk, odavakkantottam, hogy szervusz Pista szervusz Irénke, félrehajtottam az abrosz sarkát és gyúrtam a plasztelint. Úgy gondoltam, hogy ha már mindenképpen bent illik lennie az embernek, amikor a szülei megérkeznek, hát csináljon legalább valami értelmes dolgot.

Így telt el az idő alkonyatig. Akkor apámék haza mentek, s én újra szabad voltam.

•

Hetente kétszer, úgy alkonytájt felzendült a halálraszánt kutyák hátborzongató koncertje. Éppen

kedden és pénteken, amikor szüleim meglátogattak. Olyankor be szerettem volna fogni a fülem, berohan-ni a házba, csapkodni a dédnagyapa térdét, és közben kiabálni és kacagni, és nagyapót is arra kérni, hogy minél hangosabban beszéljen, de csak ültem kint a kapu előtti kispadon, lógattam a felnőtteknek készült lócáról a lábam, átbámultam a turbinaárok másik oldalára. Távolról idehallatszott a gátról lezuhanó víz megcsendesedő moraja, s vártam, hogy szűnjön a vonítás, miközben megelevenedett az utca: megérkezett a bal oldali szomszéd, az örökké részeg Kurta, a mocskosszájú, maga előtt hajtva két fáradt tehenét, káromkodott, beszélt az állatokhoz, átbökött a túlsó oldalra, üvöltözött, hogy a hétszentségit a ronda dögjeinek, egy napon ti is úgy jártok, mint azok a kutyák ott túl, behajtotta az egykedvűen kocogó teheneket a kapun, kisvártatva sikoltozott az asszony, hogy gyilkos, egyszer megöl ez az ember, de Kurta végül is sosem ölte meg a feleségét.

Mikor végignéztem az utcán, már minden kapu előtt ültek. Többnyire vénasszonyok, s mind arról beszéltek felháborodva, hogy ez a Kurta egyszer tényleg megöli azt a szerencsétlen asszonyt. Kijött nagyanyám is, leült mellém, de nemsokára elcsoszogott a Fülöpék kapuja elé, vagy éppen Fülöpné jött oda hozzánk, legtöbbször Bonczosnéra terelődött a szó, ilyenkor engem elküldtek, csak annyit tudtam, hogy szapulják a Bonczos Fánit. Vén boszorkánynak mondták. Az is, gondoltam magamban, a fia meg, a Dönci, egy vízfejű hülye.

Átmentem Menyus néniékhez és játszottam Buksival. Szép puli volt, szerettem, csak keveset játszhattam vele, de nagyanyám után azt a pulit szerettem legjobban a világon, s mindig féltettem, nehogy a túlsó part-ra kerüljön egyszer, a többi kutya közé.

Aztán odasettenkedett Zajzon Linus, ez a korán elfonnyadt asszony, mert férje otthon már részegen pörölt az anyjával. Lujza mama szidta egy darabig, aztán ő is odaült hozzánk.

– Hogy szakadna meg a gégéje a részeg disznójának! – szuszogta a vén kofa, kötényéből vackort vett elő, eszegette, adott nekem is. – Hallották, hogy Fáni már megint üzi az eszét? Nem fér a bőrébe a vénká, egyszer rákoppintanak a körmére...

– Hagyja csak, Lujza mama – csámcsogta fogatlan ínyével Menyusné, csücsörített és szemére húzta a kendőjét –, tudja az, mit csinál, sosem kapják el. Lássá, a múltkor is kijátszta a rendőrséget, pedig már házkutatást is tartottak nála.

– Igen – vágott vissza a vénasszony –, de meddig? Kérem én, Menyusné drága, meddig mehet ez? Szinte a szemünk láttára csinálja, nem fél az Istentől elrugaszkodott...

– Azt a sok kristályt meg perzsát, mit gondol, miből veszi? – szipogta Linus. – Annak a félhülye fiának mindene van már, s úgysem éri meg, hogy hasznát vegye. Nem látják, egyre jobban puffad. Kellett neki vénségére az a gyerek! A múltkor is vittek hozzá egy...

– Ne a gyerek előtt – jutott eszébe Menyus néni-nek, s az lett a vége, hogy innen is elzavartak.

Leültem Zajzonék elé az üres lócára, vártam, hogy hallgassanak el a kutyák. Jó sokáig tartott odatúl az öldöklés, de aztán elhaltak az utolsó hangok, a hosszúra nyújtott, cérnavékonyan eltekerőző utolsó vonítások végül befűződtek az egyre erősödő békakuruttyolás hangjai közé. Szerettem a békák hangját, úgy éreztem, éneküktől vibrál, reszket a csend. Az egyre vastagodó homályban elvesztek az utolsó sugarak is, kilobbant az utolsó fény, amit a nappal még a füveken felejtett, a távoli dombok lassan beleballagtak az éjszakába, csak néha villant meg egy-egy szárazvillám, a békák énekeltek egyhangú, szomorú dalukat még egy ideig, a gát zúgott a távolban, végül a békák is elhallgattak. A vénasszonyfejek összébb hajoltak, majd egy pillanatra szétrebbentek, mert a kapu elé most ült ki Bonczos Fáni, mázsás súlya alatt megreccsent a lóca, megvetően és gyűlölködve nézett végig az utcán, parázslott cigarettája, s alig fogadta köszönésemet.

Egyedül maradtam a pletyka csenddel, s vártam a hideg fényű holdat, amely, ha innen néztem, mindig a Bálinték kéménye mögül bukkant fel, megezüstözte az apró fodrok hátát a turbinaárok vizén, úgy tűnt, ezernyi, milliónyi apró ezüst halacska úszik rendezetlen sorokban a Maros felé.

A vénasszonyok megborzongtak az esti szellőtől, s gyorsan tipegve és csoszogva takarodtak be, sírt utánuk a kapu. Csak Fáni néni cigarettázott tovább, még akkor is ott ült, amikor nagyanyám a kapuból kibálta :

– Gyere be, mert megfázol, gyöngyvirágom!

Lassan indultam feléje, s még hallottam a hátam mögött a Bonczosné gúnyos hangját:

– Gyöngyvirágom... Gyöngyvirágom...

•
Bent már várt a vacsora. Ímmel-ámmal, sok biztatásra ettem, dédnagyapám vaskosan tréfált, barackot ígért, s egy óvatlan pillanatban meg is csavarintotta hüvelykjét a fejemen. Felállított, s azzal biztatott evésre, ha még azt a tíz szem tepertőt bekapom, akkorát nővök, hogy a második inggombom éppen az asztal lapjáig fog érni. Megettem, aztán jól kihúztam magam, és tényleg az asztal lapjáig ért az inggomb, bár lehet, hogy egy keveset csipeszkedtem is. Dédnagyanyó, a kis, kövérkés, sima bőrű öregasszony szótlánul kucorgott a kisszéken. Ha felállt, épp akkora volt, mint én. De nem állt fel, csak nehezen szuszogva ült, hallgatta az öregét, akivel soha nem váltottak egyetlen hangos szót ötvennégy hosszú év alatt. Puha párnás kis keze az ölében; félhomályban ült mindig, mert a lesütött szemű öntöttvas asztali lámpa csak az asztal egy részét világította meg teljesen, ahol én ültem. Mindig későn feküdtünk, nagyanyám most is horgolt, az egész utcában, sőt a környéken is híresek voltak terítői, amire nagyon büszke volt. Az ágy már vetve, fölötte a falon a tizenhárom aradi vértanú hatalmas berámázott csoportképe, ismertem mindegyiket, mert nagyanyám sorra mutatta be őket, olykor mesélt róluk, néha lefekvés

előtt Arany- és Petőfi-verseket mondott emlékezetből és hibásan, s mégis megborzongatott mindig az Ágnes asszony esete, amit, ha a sorok valahol nem jutottak eszébe, prózában adott elő, s tiszta szívből fohászzkodott, mint a bűnösök: ó, irgalom atyja, ne hagyj el!

Dédnagyapa bement rádiót hallgatni, csak a recsegés hallatszott, lehalkította, amennyire lehetett, gyakran kihallatszott káromkodása, miközben dédnagyanyám a kisszéken gyökintgetett, aztán lassan szedelőzködött és betipegett az öregéhez, s hallottam, hogy suhog a levegőbe röppenő lepedő, puffog a formásra pofozott párna, reccsen az ágy, kattan a villanykapcsoló.

Ketten maradtunk nagymamival, ilyenkor kihúzta a fiókot, és csokoládét tett elém. Az öreg nem szerette, ha ilyesmikre költ, azért csak dugiban ehettük, ez tette meghittebbé kapcsolatunkat: a sztaniol sejtelmes zörge-se-pengése, a csokoládéillat. Nagyanyám különben mindig csokoládé és akáckölni illatú volt.

Miközben én az édességet majszoltam, ő elrendezte az ágyat, kinyitotta az éjjeliszekrény ajtaját, mögéje tette az asztali lámpát a földre, még kendőt is borított rá, s így csak az ágy egy kis részére esett fény.

Lefeküdtem. Nagymami leült az ágy szélére, s akkor kezdődött a libajáték, ami abból állt, hogy szemüvegének két szárát úgy vetítette a szemközti falra, mintha két liba menetelne egymás mögött. És hittem, hogy libák, mert mesét mondott hozzá. Minden estére jutott egy-egy liba-mese, vége-hossza nem volt a két szemüvegszár-liba kalandjainak. Néha megszakította a mesét, s a férjéről beszélt, nagyapámról, akit állítólag úgy hívtak, mint engem, csak meghalt a háborúban. Ezt untam.

Aztán levetkőzött nagyanyám is a széles szekrény mögött. Én közben csak úgy futólag a szüleimre gondoltam, hogy milyen fiatalok meg ilyesmi, és hogy néhány hét múlva sajnos hazavisznek. Aztán álom és ébrenlét határán Bonczosné jutott eszembe, ahogy a padon ül, s cigarettája felparázsluk az éjszakában. Elalvás előtt valahogy mindig Bonczos Fánira gondoltam arra, hogy nagyot vétkezik, ahogy az öregek mondják,

Bonczos Fáni rám nevetett a sötétben, felém nyújtotta kezét, miközben szája óriásira nyílt, féltem, hogy lenyel, meseőserdők titka ásított szájából, s amikor karomhoz ért, elrántottam a kezem; még egyszer körbémultam hunyorító, résnyire nyitott szemmel a szobában, nagyanyám hálóingben az ágy szélére ült, fölém hajolt:

Püpi, az igézet elszálljon rólad,

püpi, aludjál jól – duruzsolta, s a visszasettenkedő
Bonczos Fáni erre eltűnt.

Elaludtam.

II

Reggel mindig arra ébredtem, hogy Kurtáné csörtet végig a korhadt fatornácon, benyit, jó reggelt kíván, csörömpöl a tejeskannákkal. A szikár, csontos, repedezett bőrű asszony tejszagú volt, mint egy csecsemő. A szomszédoknak ő szállította a tejet, mérés nélkül csurgatta a lábasba, s közben mondott, egyre mondott. Ő hozta a reggeli híreket. A hírek pedig rendszerint azzal kezdődtek, hogy szidta az urát.

– Mondtam az emberemnek, hogy adjuk el már azt a két dögöt. Egyre kevesebb a tejük, s nehéz velük vesződni, főleg télen. De lehet azzal beszélni, azt hiszi, Mariska néni lelke? Csak iszik, aztán ha szólok, megver. Már megutáltam az életemet is mellette. Meg is mondtam neki: jobb volna, ha egyikünk nem lenne ezen a világon. Erre ő, hogy rám aztán igazán nincs szükség... Eleinte a karomat üti csak, hogy csupa kék folt. Itt ni – s feltúrta a ruhaujját.

Erre kitipegett dédnagyanyó is.

– Na, hogy van, Kurtáné?

– Én már rosszabbul nem is lehetnék, Mátyus néni drága! Épp most mesélem, hogy megvert megint a tegnap az az isten marhája. Hogy száradna le a keze, amelyikkel üt. A tegnap még felém is rúgott, de megtántorodott és elesett. Aztán csak nyöszörgött, hát le kellett fektetni a disznót.

– Na, Kati, magát aztán megverte az Isten azzal az emberrel. Zajzon is iszik, de az legalább csak a száját jártatja.

– Engem aztán meg! – igazított a kendőjén egyet Kurtáné, mintha menni készülne, de csak közelebb hajolt és lehalkította hangját:

– A tegnap megint láttak bemenni egy lányt Bonczos Fánihoz. Azt mondják, valami egyetemista.

– Nem fér a bőrébe – motyogta dédnagymama, himbálta magát a kisszéken, s nagyon elgondolkozó képet vágott.

– Megveri őt az Isten – vélekedett nagyanyám. – Hallod, apu – szólt a kilépő öreghez –, Bonczosnének megint kliense volt. Addig csinálja az...

– Hagyják már a fenébe azt a Fánit! – morogta az öreg. – Nem tudnak megférti tőle? Az ő baja, meg azé a nőé.

– De vétek, Mátyus bácsi, vétek. A Jóisten...

– Akkor hagyják a dolgot a Jóistenre – vetette oda az öreg, aztán az ágyam szélére ült. – Na, hogy aludtál, bikfic? – nevetett rám, s a párnák közé nyomta hatalmas tenyerével a fejem.

Kurtáné még egyet húzott a kendőjén, aztán elcsörtetett. Nagyapám a kredenchez ment, töltött egy pohár ánizspálinkát, felhajtotta. Közben morgott, hogy ezek a vénasszonyok is csak keverik az izét, nagyanyám a kakaómat kavarta éppen, önkéntelenül felkuncogott, a kályhán kifutott a tej, mint minden reggel, s én lassan, fázósan öltözködtem.

Nagyanyám a kekszet aprította a csészembe, amikor megérkezett Jucika, a barátnője. Az öreg kisomfordált. Nem bírta.

– Nahát, Mariskám édes – sipította Jucika –, ez az én fiam egy nagy darab...

Elharapta a szót, rám nézett.

– Különben mi újság?

– Bonczoséknál megint volt egy kliens – közölte halk hangon nagyanyám.

– S ki volt az illető?

Leültek, összedugták fejüket, kisvártatva nagyanyám játszani küldött. A kapuban megnyomtam a csengőt, aztán nekivágtam a szeméttelpnek. Félúton jutott eszembe, hogy a kredenc alatt felejtettem a tegnap odadugott porcelán pásztorlánykát, amely olyan kecsesen mutogatta pucérságát a rádió tetején. De a tegnap leesett szegény, eltörte a karját, s mivel magamat jobban sajnáltam, mint a porcelán kislányt, hát visszasomfordáltam, hogy észrevétlenül előkotorjam a kredenc alól, s örök nyugalomra helyezzem szemétországban.

Mire visszatértem, a Bonczos-témát már kimerítették, s dédanyó épp arról tartott előadást, hogy neki mennyire terhes már ez az élet, s milyen jó az öreg Csernátoni néninek, hogy neki már semmije sem fáj.

– Ő is elment szegény – bólogatott Jucika. – Nyugodjék békében, eggyel megint kevesebben vannak előttünk. Mondtam is a fiainak: az embert a szenvedéseitől már csak a halál válthatja meg, s hogy már nekem is jobb volna a föld alatt lenni...

– De hogy beszélhet ilyent, Jucika lelkem?! Maga még fiatal!

– Bizony már nekem is meg vannak számlálva a napjaim – mondta szinte a könnyekig lelkesülve Jucika.

Ilyenformán beszélgettek a halálról, olykor hívogatták, amit ők sem gondoltak komolyan, s egyelőre a halál sem, közben teltek a napok, és csak az ágyban fekvő Bálint Juliska néninek fájhatott igazából az élet, de még ő sem kívánta a megváltást kínjaitól. Ha mást nem is, de azt szerették az életben, hogy tudják: vannak, mert azt már tapasztalták, milyen, azt viszont, hogy milyen érzés nem lenni, nem tudták elképzelni, s ösztönszerűen irtóztak minden újtól, minden változástól. Csak éppen szoktatták magukat az ilyenfajta beszédekkel a gondolathoz, amelytől féltek is, mert nagyon megszokták már magukat így, az élet peremén.

Közben már megint a szeméttelp felé ballagtam öregesen, s én is az elmúlásról elmélkedtem, miköz-

ben megtapogattam zsebemben a törött karú pásztorlánykát.

•

Azt hiszem, azért lettem olyan csendes, mert a halál közelében nevelkedtem, ott az öregek között. Nem is volt abban az utcában gyermektársaság, csak az idétlen Dönci, akit ritkán engedtek ki, s akkor is csak a kapu elé. Így hát nekem is be kellett illeszkednem az utca életritmusába, s akarva-akaratlan csöndesen szemlélődő kisöreg lett belőlem, aki hátratett kézzel ballag délelőtti játszóhelye, a szeméttelp felé. Mit is tehettem volna? Hiszen abban a félutcában semmi nem történt, ami megmozgatott volna, semmi nem változott. Még az idő, az örök ellenség is mintha unottan ácsorgott volna az utca fölött. Mintha tünődne: érdemes-e elvinni ezeket az öregeket, vagy itt kéne hagyni őket örökre, hogy pöröljenek az elmúlással csöndes töpördöttségükben, idejétmúltságukban. A város mellettük nőtt, növekedett, de ők tudomást sem vettek róla. Továbbra is a közeli kis boltba jártak, moziba ritkán, színházba egyáltalán nem. Mintha azt mondanák: semmi közünk az egészhez, a mienk egészen más világ, innen azt zárunk ki, amit akarunk, többnyire mindent. Közben magukat zárták ki mindenből. Különben mindkettő egyre megy! Megvolt a maguk külön világa, vagy legalábbis egy tökéletes illúzió, s nekik nem is kellett ennél több. Boldogok voltak ezek a békebeli öregek, mert övék volt a földi nyugalom, a vélt akaratszabadság boldog elégedettsége szeméttelleppel, békabrekegéssel, gátzúgással, alkonyi pletykával s a meghittséggel, amit csak a már minden mindegy érzése adhat. Aki közejük csöppent, akaratlanul is hasonult hozzájuk: nem voltak vágyai, beérte kevéssel, a legkevesebbel – a mával.

Így történt aztán, hogy még játszótársakra sem vágytam. Valójában azt sem tudtam, hogy van ilyesmi. Beértem a dédnagytata barackjaival, otrombakedves tréfáival, nagymama meséivel, a szomszédok pletykájával, a halálról tartott eszmefuttatásokkal.

Amikor megláttam a kapuban Döncit, akkor sem a játszótársat hívtam magamhoz. Csupán csak azt akartam végre megtudni, mit csinál az a tűzrevaló anyja, miért forog állandóan közszájon.

– Gyere csak – intettem magamhoz.

Résnyire csukta maga mögött a kaput, és félénken somfordált felém, jártában összebogozódtak pipaszár lábai, erre-arra imbolygott nagy feje. Furcsán dombozó pocakja volt, s már messziről lerítt vigyoráról, hogy nem normális.

– Te, ide figyelj – hajoltam hozzá. – Mit csinál az anyád egész nap ott benn?

– Mit? Semmit – vigyorgott hülyén.

– Te – mondtam idegesen –, itt legtöbbet a te anyádról beszélnek.

– Beszélnek – ismételte mélázva, mintha nem figyelne.

– Tudod, hogy az anyád egy vén boszorkány, és hogy az Isten meg fogja verni? – kérdeztem rá most már nyíltan.

– Az én – mintha csak most jutott volna el a tudatáig –, az én anyám?

– Az – hagytam rá. – Ki volt nála a tegnap?

– Egy néni.

– Miért volt ott?

– Nem tudom.

Szájába dugta az ujját, alulról nézett azokkal a vizenyős, kancsi szemeivel.

– Te is ott voltál, amikor a nénivel beszélgetett?

– Nem.

– Hát?

– A szobámban.

– És nem tudsz sem...?

Ekkor sarkig nyílt a kapu, és megjelent a mázsás Bonczos Fáni, súlyosan, fenyegetően. Egy seprút tartott a kezében.

– Döncikém – mondta halkán és olyan szelíden, hogy elcsodálkoztam.

De akkor észrevette, milyen rémületet váltott ki belőlem.

– Miről beszélgettek? – kérdezte még mindig szelíden Döncitől, mire az hozzásompolygott, s ártatlanul mondta:

– Arról, hogy te boszorkány vagy.

Bonczos Fáni egy pillanatig rámosolygott Döncire, aztán szúrósan nézett rám. Dönci folytatta, hangja színtelen volt, mintha nem érdekelné az egész. Beszámolót tartott:

– Azt kérdezte, hogy ki volt az a néni, aki a tegnap nálad volt, hogy mit csináltatok, hogy én hol voltam és hogy mit tudok...

Bonczosné kikerülte a fiát, fenyegetően felém lépett. Szerencsére a rettegés megoldotta addig földbe gyökerezett lábamat.

– Te csak ne foglalkozz a fiammal, bűdös kölyke, mert kitekerem a nyakadat!... Te hagyj békét a fiamnak az egész rohadt pereputtyoddal együtt, majd megmutatom én neked... Vagy talán az a vén buládra nagyanyád küldött a nyakamra, mintha nem tudnák úgy is, hogy mit csinállok! Hát aztán! De nekem, ha még egyszer a lábadat...

Becsaptam a kapunkat, már a tornácon dobogtam, de még egyre hallottam átkozódását. Érthetetlen, kusza, zavaros volt a világ: Bonczos Fáni átkozódásával, nagyanyám gügyögésével, dédnagyapa fojtott szitkozódásával, a végtelen szeméttelappal s parányiságom hatalmas félelmével.

– Megverem Döncit – motyogtam –, megverem... megverem...

•

A kapunk előtt még üresen vártak a lócák, amikor Kurtáné sikoltozva, lebomlott hajjal rohant el a házunk előtt. Egyenesen Bálintékhoz szaladt, s hallatszott kétségbeesett rimánkodása:

– Jaj, jaj, jöjjön gyorsan, Margit, meghal az uram, siessen az isten szerelmére! – s már ketten rohantak visszafelé.

A kapukból kíváncsi vénasszonyarcok bámultak Kurtáék felé, az utca benépesedett, izgatottan hadonászott mindenki, aztán egy csoport bement Kurtáékhoz, valaki orvosért szaladt. Mindenki sopánkodott. A házból csak az asszony jajveszékelése hallatszott:

– Jaj, drága Jóskám, drága Jóskám... nehogy meghalj!

Akkor tudtam meg, hogy Kurtát Jóskának is hívják, nem egyszerűen csak Kurtának vagy részeges disznónak, állatnak, isten barmának, ahogy a felesége és az utcabeliek nevezték. Ma azt hiszem, ott arra gondoltam, hogy Kurtának valószínűleg meg kellett halnia ahhoz, hogy megtudjam a rendes, emberi nevét.

– Na, Kurta néni is megszabadult végre attól a részeges disznó urától! – mondtam őszinte megkönnyebüléssel dédnagyanyónak.

– Elhallgatsz, kutya kölyke! Mit tudod te... – sziszegte felém az öregasszony, s remegett az ajka a feszült várakozástól.

Megérkezett az orvos, nemsokára kijött Bálint Margit néni. Tőle hallottam, hogy Kurta nem halt meg, de úgy meglegyintette a guta, hogy talán soha többé nem fog felkelni az ágyból. Az emberek egy csoportba verődtek, mindenki sajnálkozott Kurtán, s még inkább az asszonyon. Én arra gondoltam, hogy legalább nem fogja többet verni a feleségét, hacsak oda nem parancsolja az ágy mellé. Kitélik tőle, gondoltam, de nem mertem senkinek elmondani.

Nem is volt az rossz ember, csak hát szerette a pálinkát. Ez volt az általános vélemény. Nem értettem semmit, de igazán semmit ebből az egész komédiából. Féltre húzódtam. Az egész utca egy csomóban állt a Fülöpék kapuja előtt, mindenki egyszerre beszélt. Csak Bonczos Fáni ült egyedül, súlyosan, mint hallgatag kövek, s mintha cigarettája is gúnyosan parázslott volna az éjszakában.

Aznap este hiába köpködte rám a varázsigét nagyanyám, hogy:

*Püpi, az igézet elszálljon rólad,
püpi, aludjál jól!*
Bonczos Fánival álmodtam.

•
Magamhoz vettem a mogyorófa íjamat, s a három hoszszú, élesre köszörült szegben végződő nádvesszőt, amelyekkel dédnagyapám átlötte még a kapura szegzett vastag bádogot is a nagy diófa alól, de amivel én nem tudtam eddig bánni, mert az öreg a saját erejéhez méretezte. Kiléptem a kapun, és nem nyomtam meg a csengőt, elballagtam a Fülöpék, Bálinték és a Menyusék háza előtt, megálltam a Zajzonék kapujában, s elrikkantottam magam: – Dönci, gyere ki!

Erre megnyílt a Bonczosék kapuja, s megjelent Dönci, ujját a szájában forgatta, kancsi tekintete valahova a szeméttelép felé irányult. Könnyedén feszítettem meg a húrt, surrogott a vessző, mintha dédnagyapó lötte volna ki, s remegve állt meg a Dönci bordái között, aki eldőlt, mint egy zsák a mesében.

– Gyere ki te is, Bonczos Fáni! – rikoltottam. Kissé furcsa volt, hogy csak úgy szólítom tegezve, minden „néni” nélkül, én, aki nem is oly rég még a Kurta teheneinek is kezitcsókolomot köszöntem.

Bonczos Fáni vadul forgó szemmel jelent meg a könyvlapként nyíló kapuban, átlépett a fián, és felém tartott. Hagytam, hogy tegyen néhány lépést, aztán a hasába löttem a vesszőt. Erre Bonczos Fáni nagyot, rekedteset kacagott, de nem állt meg, hanem egyre közeledett, s ahogy közeledett, úgy nőtt az alakja. Nem a hasát kellett volna, gondoltam, s a torkának irányoztam az utolsó vesszőt. De Bonczos Fánit ez sem állította meg, hanem egyre közeledett még mindig, egyre csak jött, s már akkora volt, mint a házuk, döngött alatta a föld, nem sietett, de rémítő biztosan közeledett, éreztem, hogy összezsugorodom, az utolsó lépésnél már a fejem fölött volt a talpa, irtózva néztem fehér, visszeres és dagadt lábát, a combjába bevágódott a harisnyakötő, körülötte lila volt a hús, a talpa szinte

a fejemre dobbant már, előbb csak csendesen szüköltem, aztán hosszan felvonítottam.

– Mi baj, mitől rémültél úgy meg, gyöngyvirágom? – hajolt fölém nagymami, s a homlokomra tette kezét. Hirtelen a fal felé fordultam; talán büntetni akartam magam, visszahívni Bonczos Fánit, de csak gúnyos hangját hallottam, ahogy fogait csikorgatva ismételteti: – Gyöngyvirágom... Gyöngyvirágom...

•

A délelőtt nagyjából úgy telt el, mint a többi. Csak annyi történt, hogy dédnagyapám fölfedezte: eltűnt a porcelán pásztorlányka. Még csak nem is gyanakodott rám, s ez lelkiismeret-furdalással töltött el: még a lehetőségét is kizárták annak, hogy én rosszat követhetek el.

Kiballagtam a szeméttelre. Pontosan tudtam, hova állítottam a nippet. Meg is találtam, felvettem, nézegettem, vissza akartam állítani eredeti helyzetébe, a talpára, de egy hirtelen jött ötlettel messzi hajítottam. Egy pillanatig sem gondoltam most az elmúlásra vagy effélére, csak arra, hogy most már mindenáron meg kell őriznem az öreg előtt tisztaságom látszatát, s ezért több darabba kell törnöm, a szeméttel egyenlővé kell tennem az egykor kecses kis jószágot. Nagyapám nem gyanakodott, következésképpen nem vagyok hibás, gondoltam. (Vagy talán csak most gondolom így?)

Hazafelé menet határoztam el, hogy végre megkérdelem nagyanyámtól, mi is a bűne Bonczos Fáninak, ami akkora, hogy én már most szenvedek tőle.

Először nem akarta megmondani.

– Lopott? – kérdeztem tapogatózva, mert ezt tartottam a legnagyobb bűnnek azóta, hogy elemeltem egyszer a barátom csinos kis pénztárcáját (nem a benne levő apróért!), s apám előadást tartott a lopásról mint „föbenjáró” (micsoda borzalmas szó!) bűnről.

– Sokkal nagyobb bünt követett az el – feledke-

zett meg magáról nagyanyám. – Gyilkolt! – s gyűlölettel ejtette ki a szót.

– Már a gyerek előtt is ilyesmiről kell beszélni?! – mordult rá dédnagyapám.

Nagymami besietett a kamrába, én pedig kiültem a kapu elé a lócára, s nem tudtam elképzelni, kit gyilkolhatott meg Bonczos Fáni.

Egész nap nem tudtam másra gondolni, csak arra, hogy gyilkossal lakom egy utcában. Délután volt, fülledt nyárvégi délután, a fakó napfény lecsorgott a málló vakolatú házak oldalán, a zöld tikkadozott, az apró, lusta fodrok tarajáról a ferdén tűző nap éles kis lángnyelveket lövellt szembe velem. A sarok felől lépteket hallottam. Lassan fordultam meg. Négy feketébe öltözött vénasszony közeledett, bokájuk meg-megbicaklott a gömbölyű köveken. Szorosan egymás mellett lépkedtek, magas szárú cipőt viseltek, fejükön kendő. Mereven maguk elé néztek, szótlánul jöttek és olyan egyformák voltak, mint a szeméttelenen bukácsoló varjak, amint elhaladtak mellettem, sanda pillantást vettem mély ráncaikra, meg mertem volna esküdni, hogy mindegyiknek ugyanannyi ránca van, kemény, markáns vénasszonyarcuk volt, olyan, mint az erdőben guggoló mohos, repedezett kövek, amelyeket most mintha véletlenül gördítettek volna a fák alól a fényre: a repedésekben őrizték az árnyékot.

Észre sem vettek, úgy mentek el mellettem, mint akiket valami konok elhatározás lódít előre. Meg voltam győződve róla, hogy Bonczos Fánit keresik. Elhaladtak a Fülöpék, a Bálinték, a Menyusék meg a Zajzonék kapuja előtt, megálltak a Bonczos Fáni kapujában, egy ideig toporogtak, de nem határozatlanul, inkább valami csatasorba fejlődtek fel, aztán a legelső megnyomta a csengőt. Vártak, amíg megnyílt a kapu. majd libasorban szorosan egymás háta mögött beléptek.

Újból kihalt az utca.

Egy félóra múlva jöttek ki, de már nem szorosan egymás mellett mentek, hanem úgy, mint akik azt a

látszatot akarják kelteni, hogy semmi közük egyik a másikához. Sietős léptekkel haladtak el mellettem, betértek a sarkon, s ezzel véget ért a jelenet.

Másnap, mintha összebeszéltek volna, szinte egyszerre érkeztek meg a szomszédasszonyok. Előbb Lujza mama rontott be, Menyus néni kopogott végig botjával a tornácon, megérkezett Kurtáné az üres kannákkal, a háta mögött Zajzon Linus settenkedett be, csak „egy pillanatra” ugrott át a beteg Juliska néni mellől Margit, a testvére. Én az ágy sarkában kucorogtam, ügyet sem vetettek rám, fojtottan suttoztak valamit Bonczos Fániról, meg hogy Jucika jól tud mindent. Az öreg csak kifordult az ajtón; jól is tette, mert nemsokára megérkezett Jucika, csupa felháborodás áradt lényéből, nem kérette magát: le se ült, úgy adta elő hadonászva, a többiek nem szóltak közbe, csak felháborodásukat fejezték ki egy-egy rövid felkiáltásban vagy szisszenéssel.

– Ez most már biztos! – szikrázott Jucika szeme.
– Ez már a negyedik nő, amióta én ismerem, aki az ő kezétől patkolt el. Ezt már ők sem tűrheték. Tele van a lakása kristállyal meg perzsával, s közben csak így pusztulnak el a keze alatt az asszonyok. Mikor Botárné megtudta, hogy az a szerencsétlen lány harmadnap vérmérgezésben s isten tudja még miben kiszenvedett, összeszedte a másik hármat. Mindegyik bábáskodott annak idején a Fáni mellett, ismerték a jómadarat, a kis otthoni vállalkozásait, s végre azt mondták, hogy ebből már elég legyen, mert ha Isten el is tűrte eddig, de most aztán elég! Elmentek hozzá, és Botárné azt mondta: Tudod-é, Fáni, miért jöttünk mi hozzád? Hiába nézel úgy, mi láttuk itt ezeket a drága dolgokat, amelyeknek mindegyikéhez vér tapad. Érted, Fáni, vér! Tudod már, miért jöttünk hozzád? Mind jól ismerünk. Bonczos Fáni, mi most felmegyünk a rendőrségre és mindent elmondunk, amit tudunk, azt is, hol tartod a műszereket. Többé ezt már nem úszod meg!

– Így beszélt Botárné, képzeljék el, ő is felháborodott, pedig látott az már elég disznóságot, sőt, azt mondják, titokban... Node mindegy. És tudják, mit csinált erre az a bestia Fáni? Vigyorgott! Aztán a szekrényhez ment, s kivett húszszet, csupa százásokban. S ha feljelentetek, azzal feltámasztjátok? Inkább fogjátok ezt, s a pofátokat is. Fő, hogy az élők legyenek jól legalább ezen a világon! – mondta lelki nyugalommal az a sátán, aztán még szóhoz sem tudtak jutni, s kirakta a szűrüket. Mit tehettek volna? Na, most képzeljék el! Fel kéne gyújtani a házát! Csak a berendezésért lenne kár...

Jucika befejezte, senki sem szólt, csak Linus szipogta elborzadva:

– Az az asszony is megérdemelte a sorsát. Én, én meg tudtam szülni négy gyermeket úgy, hogy soha csak nem is gondoltam ilyesmire, ha már adta az Isten.. Nem is nézheti sokáig büntetés nélkül, hogy a természet ellen cselekedjen az ember.

– Úgy van – mormogták hozzá az áment a többiek, ingatták fejüket, mintha imában kérnének büntetést a gonoszra, s akkor, ott az ágy sarkában arra gondoltam, hogy annak az utcának pusztulnia kell. Egy pillanatra a bűn jelképévé vált előttem, mint Szodoma és Gomorrha a nagyanyám meséiből, bár az egész beszélgetésből csak borzadályukat éreztem, semmit nem értettem. Akkor így képzeltem, mert még nem tudtam: gonoszságért még soha semmi nem pusztított el, minden csak azért pusztul, mert idejét múlta. Az öregség a legfőbb büntetendő bűn.

•

Hamar elfelejtettem akkor az egészet, mert nem értettem. A napok eseménytelenül teltek, szüleim meg gondolták magukat, és meghosszabbították ott-tartózkodásomat. Délelőtt a szeméttelre jártam, a délutánt átunatkoztam, este pedig kiültem az öregek közé, hallgattam a kutyák vonítását, a gát zúgását, a békakonzertet, a pletykát, s néha úgy éreztem, ez most már mindig így lesz, hogy az idő is unottan, tétován ácsorog.

rog az utca felett. Összekucorodva ültem a lócán, az ölembe bámultam, mint reszkető kezű és szájszögletű dédnagyanyám, miközben feljött a hold, s a vízen apró, rendezetlen sorokban úszkáló ezüst halak haladtak a Maros felé. Pedig már szinte a harmadik inggombom is elérte az asztallapot anélkül, hogy csipeszkedtem volna. Bonczos Fáni esténként gyűlölettel nézett végig az utcán, parázsló cigarettája pontot szúrt a sötétbe, mázsás súlya alatt megreccsent a kispad.

Aztán meghalt Dönci. Az utca elégtétellel fedezte fel Isten ujját az esetben, elmesélték, hogy Bonczos Fáni átkozta az orvosokat és a világot, meg hogy állítólag egy csomó mindent összetört a lakásban, amikor őrijöngött. Akkor álmodtam utoljára Fáni nénivel. Szomorú volt és olyan szelíden beszélt velem, mint Döncivel. Miért ölted meg Döncit, kérdezte, miért ölted meg Döncit, gyöngyvirágom?

Többet aztán nem álmodtam vele. Talán azért, mert nagyanyám, ahogy nőtem, mind fokozottabb gonddal motyogta fölöttem, hogy:

*Püpi, az igézet elszálljon rólad,
püpi, aludjál jól.*

Azután már csak olyasmiket álmodtam, hogy rendre meghaltak az emberek abból az utcából. Először a Menyus néni botja és pulija árvult el, aztán a már tíz éve fekvő beteg Juliska nénit váltotta meg szenvedéseitől az öröklét. Kurtánét a békésen állingáló tehén alatt találták meg egy nap, s az urát elszállították. Jucika mindenik után elmondta, hogy megint eggyel kevesebben vannak előttünk. Aztán a dédnagyanyó ravatala előtt siratták meg magukat a vének, s én teljes jogú örököse lettem a kisszéknek.

Minek soroljam tovább? Rá kellett jönnöm, hogy az örökké tartó öregség is csak látszat, ez a bűn előbbutóbb, de mindig elnyeri méltó büntetését. Mint a mesében...

Egyszer talán azt is álmodtam, hogy öreg vagyok, s akkor dühömben rászóltam a fiamra:

– Ejnye no, fiacskám! Ne zúgasd már úgy azt a vacak kisautót, hagyd már abba, mert összetöröm.